

Lapse ettevalmistamine operatsiooniks

Koostatud 2015

Muudetud 2016

Hea lapsevanem, käesolevast infovoldikust leiad teavet teemade kohta, mida arutada lapsega enne haiglaravi ja operatsiooni. Haigla personal annab oma parima, et lapsele oleks tagatud kvaliteetne tervishoiuteenus. Teie saate anda oma panuse, valmistades lapse operatsioonile tulekuks ette.

Kõige parem ettevalmistus, nii Teie kui ka lapse jaoks, on teadlikkus. Rääkige oma lapse pere- või raviarstiga läbi kõik haiguse ja raviga seonduvad küsimused, mis Teile muret teevad või mille kohta vajate teavet. Enne arstivisiiti kirjutage üles küsimused, et midagi olulist ei ununeks. Kui Teie olete piisavalt informeeritud ja rahulik, aitab see ka Teie lapsel vähem hirmu tunda.

Lapse teavitamine

Rääkides lapsega haiglaravist ja operatsioonist, kasutage rahulikku hääletooni ja lihtsaid sõnu, julgustage teda küsimusi esitama ja murekohti jagama. Järgnevalt on toodud mõned üldised soovituselapse vanusest lähtuvalt, kuid teie lähtuge eelkõige oma lapse eripärast.

- Väikelapsed (1–3a) ei mõista veel aja tähendust, seetõttu võiks haiglasse minekust rääkida vaid 1–2 päeva varem. Et laps tunnetaks kontrolli olukorra üle, lubage tal aidata asjade pakkimisel. Väikelast hirmutavad tundmatud olukorrad, seetõttu on eriti oluline just see, et Teie rahulikuks jääksite.
- Eelkooliealised (4–6a) on uudishimulikud ja tahavad juba täpsemalt eesootavat teada. Rääkige neile 3–4 päeva jooksul enne haiglaravi operatsioonist, kasutades lihtsaid sõnu, kuid vältides liigseid detaile. Kuna selles vanuses lapsed omastavad infot mängides, võib haiglasse mineku kogemust läbi mängida mänguasjadega või lugeda sellekohast raamatut. Eelkooliealine võib arvata, et haiglasse minek on karistus tema käitumise pärast. Kinnitage, et see pole kellegi süü, julgustage rääkima oma tunnetest ning selgitage operatsiooni põhjust ja eesmärki.
- Kooliealise (7–12a) lapse ettevalmistamist alustage 1–2 nädalat enne haiglaravi. Nemad vajavad juba rohkem teavet selle kohta, mis haiglas toimub. Julgustage last rääkima teemadest, mis talle muret tekitavad ja olge aus eesoleva suhtes (sh võimalik valu). Selgitage, et operatsioonil on eraldi arst, kes vastutab selle eest, et laps operatsioonil ei ärkaks (üldnarkoos ehk -anesteesia) või valu ei tunneks (paikne tuimastus ehk regionaalnesteesia).

- Noorukid (13 ja vanemad) on teadlikumad oma kehast ja selle anatoomiast, seetõttu kaasake nad oma tervisega seotud vestlustesse. Nooruk muretseb tavaliselt sellepärast, kuidas operatsioon muudab tema välimust (nt arm), mõjutab sõpradega suhtlemist ja elukorraldust. Julgustage teda oma muredest rääkima ja küsimusi esitama.

Haiglasse kaasa

Enne haiglaravi tutvuge teile antud infomaterjali või meespeaga ja märkige üles küsimused, millele soovite vastuseid saada. Operatsioonile ja haiglaravile tulles võtke kaasa

- enda ja lapse isikut tõendav dokument (nt ID kaart),
- perearsti või eriarsti saatekiri operatsioonile,
- eelnevate uuringute vastused (sh vereanalüüsi vastus),
- igapäevaselt tarvitatavad ravimid originaalpakendis,
- hügieenitarbed,
- imikule lutipudel ja vähemalt ühekordne toidukogus,
- imikule mähkmed, kui kasutatakse erinevaid haigla poolt pakutavatest,
- lapse lemmiklelu, raamat, elektrooniline mäng vms,
- vahetusjalanõud ja -sokid.

Haiglasse tulles riietuge mugavalt. Operatsioonile minnes võib olla vajalik riietumine haiglariietesse. Osakonnas võib laps kasutada oma riideid, kui need on puhtad ja lapsele mugavad, aga siis peab arvestama võimalusega, et need määrduvad protseduuride käigus. Operatsioonijärgseks kasutamiseks sobib paremini eest lahtikäiv särk.

Haiglasse saabumise päeval kindlustatakse teile õhtusöök (enne kella 11.00 saabumisel ka lõunasöök). Soovi korral saate kasutada kohvikut L. Puusepa 8 ja N. Lunini 6 hoonetes ravil viibides. R-kiosk asub L. Puusepa 8-s, snäki- ja kohviautomaadid L. Puusepa 8, Kuperjanovi 1, N. Lunini 6.

Haiglaravil viibivate laste jaoks on osakondades olemas mänguasjad, raamatud ja televiisori vaatamise võimalus.

Söömise-joomise piiramine

Järgige väga täpselt raviarsti poolt antud juhiseid lapse söömise ja joomise piirangute kohta. See ennetab tõsiste tüsistuste (nt oksendamine narkoosi ajal ja sellest tingitud lämbumine) tekkimist. Selgitage ka lapsele arusaadavalt, kuid ilma hirmutamata, piirangute olulisust. Tavaliselt ei tohi enne üldnarkoosis operatsiooni:

- 6 tundi süüa, sealhulgas nätsu närida, pulgakommi lutsuda, suitsetada;
- 6 tundi juua piima, mahla, jogurtit, gaseeritud jooke;
- 3 tundi enne operatsiooni juua selgeid vedelikke (vesi, suhkruta tee).

Järgnevatel juhtudel konsulteerige piirangute osas raviarstiga: imikute toitumine, paikne tuimastus ehk regionaalanesteesia, ravimite tarvitamine kaasuvate haiguste (nt diabeet, astma) tõttu.

Teie, lapsevanemana, hoolitsege selle eest, et oleksite söönud ja puhunud. Siis on Teil jõudu ka lapse vajaduste eest hoolitseda.

Operatsiooni ärajäämine

Operatsiooni ei toimu, kui lapsel on köha, nohust tingitud ninakinnisus, palavik, kõhulahtisus, oksendamine. Operatsiooni ärajäämist võib põhjustada ka põletikukolle või lööve opereeritavas piirkonnas, kokkupuude nakkushaigustega (nt mumps, tuulerõuged), tüdrukutel menstruatsioon ja söömise-joomise piirangute rikkumine.

Kõikidel nimetatud juhtudel teavitage osakonda (helistades osakonna sekretärile või haiglas olles teavitades valveõde või -arsti) ja lapsele määratakse vajadusel uus operatsiooni aeg.

Lapsevanema ööbimine

Ühel lapsevanemal on võimalus jääda koos lapsega haiglasse. Lapse jaoks on Teie viibimine haiglaravil koos temaga oluline. See annab turvatunnet ja vähendab hirme tundmatute olukordade ees. Kui Te peate lapse kõrvalt ajutiselt lahkuma, siis teavitage teda sellest, kuhu Te lähete ja kaua ära olete. Lahkumine leppige kokku ka osakonna personaliga.

Kliinikumis kehtib voodipäevatasu, mida alla 18. aastastelt lastelt ei võeta. Küll aga maksab voodipäevatasu lapsega kaasas olev lapsevanem või hooldaja.

Voodipäevatasu suurus on:

- kuni 9 aastase lapse vanemal 2.50 €,
- vanema kui 9 aastase lapse vanemal (või kindlustamata vanemal) 20.00 € (päev ilma söögita), 26.50 € (päev söögiga).

Voodipäevatasu ei võeta alla 1-aastase lapse ja intensiivravil viibiva lapse vanemalt. Voodipäevatasu sisaldab sööki 4x päevas ja voodikohta. Et kindlustada oma voodikoht, kooskõlastage oma haiglas peatumine eelnevalt osakonnaga, kuhu laps saabub. Kui Te vajate töövõimetus- või hoolduslehte, siis teavitage sellest raviarsti.

Haiglasse saabumine

- Päev enne operatsiooni dušitage või vannitage laps ja peske tema juuksed. Ärge kasutage kreeme pärast pesemist.
- Sõltuvalt operatsioonist tulla haiglasse operatsioonipäeval või kuni paar päeva enne. Täpsemad juhised saabumisaja ja -koha suhtes edastab Teile osakonna sekretär.
- Haiglasse saabudes pöörduge esmalt registratuuri, et vormistada oma saabumine.
- Osakonda saabudes küsitakse teilt järgmisi küsimusi (anamnees): haiglasse pöördumise põhjus, varasem haiglakogemus, kaasuvad haigused, kasutatavad ravimid, allergiate esinemine, valu esinemine, füüsiline aktiivsus, söömisharjumused, eritamine jms.
- Lapse käele pannakse ID pael lapse isikuandmetega.
- Õde mõõdab lapse pikkuse ja kaalub teda. Vajadusel mõõdetakse lapse vererõhku, hingamissagedust, pulssi.
- Õde teavitab Teid lisauuringutest ja analüüsides, kui need on vajalikud enne operatsiooni.
- Teid saadetakse ooteruumi või palatisse, mis on 1–5 kohalised.
- Teiega tuleb rääkima lapse raviarst, kes täpsustab operatsiooniaja ning söömise ja joomise piirangud. Teil palutakse allkirjastada operatsiooniks ja anesteesiaks nõusoleku vormid. Alla 18 aastase lapse nõusoleku vormid allkirjastab kaasas olev lapsevanem või hooldaja.

- Teid külastab anestezioloog, et täpsustada narkoosi- ehk anesteesiameetod. Eelnevalt täidab lapsevanem anesteesialehe lapse praeguse seisundi, varasemate haiguste, anesteesiade ja allergiate kohta.
- Operatsioonile minnes tuleb eemaldada hambaklambrid, kontaktläätсед, tüdrukutel meik, ehted, küünelakk, juukseklambrid. Pikad juuksed punuge patsi.

Anesteesia

Anesteesia (narkoos, tuimastus) on närvirakkude tegevuse nõrgenemisest tekkiv vähenenud valutunne ja/või teadvusetus. Anesteasiat viivad läbi anesteesiaarst (anestezioloog) ja anesteesiaõde. Selgitage lapsele, et anesteesiaaravimid võtavad temalt valu ja uinutavad ning hiljem äratavad ka üles.

Peamised anesteesiameetodid on üld- ja regionaalnesteesia.

- Üldnesteesia on seisund, mille korral lülitatakse ravimite abil välja teadvus ja valutundlikkus kogu kehas. Laps magab kogu operatsiooni aja ja ei mäleta hiljem toimunut.
- Regionaalnesteesia käigus tuimastatakse piirkond, kus operatsioon toimub (sarnaselt hambaravile). Regionaalnesteesia puhul kasutatakse lisaks ravimeid, mis aitavad lapsel lõõgastuda ja rahuneda.

Anesteesiaaravimeid manustatakse lapsele veeni või maski kaudu. Erinevate ravimite manustamiseks paigaldatakse lapsele veenikanüül. Kuigi veeni paigaldatava kanüüli osa on peenike ja painduv plastiktoru, on selle paigaldamiseks vajalik nõelatorge. Et torge oleks vähem tuntavam, pannakse enne kanüüli panekut lapse nahale tuimastavat kreemi (EMLA).

Kanüül on varustatud süsteavaga, seetõttu ei ole hilisemad torked enam vajalikud ja ravimeid manustatakse valutult selle ava kaudu. Naha pinnale jääv kanüüli osa kinnitatakse plaastriga. Kanüüliga kätt võib vabalt liigutada, kuid kanüüli ei tohi sikutada ja ise välja tõmmata.

Operatsioonile minek

Operatsioonituppa sõidutatakse laps tavaliselt voodiga. Teie võite last saata ja operatsioonitoas viibida seni, kuni laps on uinunud. Kaasa võiks minna vanem, kes end haiglateskkonnas ja protseduuride juures kindlamalt tunneb.

Operatsioonitoa steriilsuse tõttu antakse Teile kittel ja müts. Samasuguseid kitleid ja mütsi kannab ka operatsioonitoa personal. Teavitage sellest eelnevalt last, et teda ei häiriks vanema teistsugune välimus. Teavitage last ka sellest, et operatsioonitoas ootavad teda paljud inimesed (kirurg, õed, anestezioloog, abipersonal), kes kõik töötavad selleks, et tema tervis paraneks. Operatsioonitoas on palju seadmeid ja operatsioonidel kasutatavaid vahendeid. Selgitage lapsele, et neid kasutatakse erinevate operatsioonide läbiviimisel ja ei ole seal kõik tema pärast.

Operatsioonilaua ühendatakse laps jälgimismonitoriga, mis võimaldab hinnata tema südametööd, hingamist, vererõhku jne. Monitori ühendamiseks kinnitatakse juhtmetega andurid lapse rindkerele kleebiste abil. See on täiesti valutatu ja kui laps on sellest eelnevalt teadlik, saab teda kaasata sellesse tegevusse.

Lapse uinudes juhatakse Teid ruumist välja, tagasi palatisse või ooteruumi. Kui laps on operatsioonituppa kaasa võtnud oma lemmiklelu, siis antakse see Teiega kaasa.

Operatsioonilt tulek

Operatsiooni lõppedes viiakse laps nn ärkamisruumi, kus jälgitakse teda seni, kuni anesteesiaaravimite toime on möödunud. Sellesse ruumi kutsutakse ka üks lapsevanem. Anesteesiast toibudes võib laps olla rahutu ja nutune. Tal võib anesteesia tõttu esineda iiveldust, oksendamist, valu, kurgukähedust. Personal aitab neid kõrvaltoimeid leevendada. Valu hindamiseks kasutatakse vajadusel valuskaalat, kus laps hindab oma valu tugevust numbriliselt või nägude abil.

Laps on ärkamisruumis ühendatud veel monitoriga ning veenikanüüli kaudu tilkinfusiooniga. Vajadusel antakse talle maski kaudu lisahapnikku. Võõras keskkond ja ebameeldivad aistingud on lapsele sel hetkel väga koormavad. Rääkige lapsega rahulikult ja vaikselt ning olge talle igati toeks.

Ärkamisruumis viibivad ka teised operatsiooni läbinud patsiendid, mistõttu palume austada nende privaatsust ning keskenduda vaid oma lapsele ning mitte kasutada mobiiltelefone. Osakonda tagasi viiakse laps voodi või ratastooliga.

Haiglast lahkumine

Haiglast lahkudest

- selgitatakse Teile lapse enesehoolduse võtteid, ravimite kasutamist, füüsilise aktiivsuse piiranguid, järelvisiidi vajadust;
- antakse soovitusi toitumise osas;
- informeeritakse sümptomitest, mida jälgida ja mille puhul pere- või raviarsti poole pöörduda;
- väljastatakse haigusloo kokkuvõte ehk epikriis (kättesaadav digilugu.ee kodulehelt);
- antakse vajadusel lapsevanemale töövõimetusleht ja/või lapsele vabastus koolist/lasteaiast.

Kui lapsel esineb kodus veel valu, siis ärge laske tal seda kannatada. Kui arst ei ole juhendanud teisiti, kasutage valuvaigistina paratsetamooli (soovitavalt siirupi või küünlana), kuna see ei tõsta veritsuse riski. Ravimite manustamise koguste ja sageduste osas peab jälgima ravimi infolehes toodud juhiseid.